

Abstract praktijkbespreking ‘Nederland 2050 op de kaart: De functie en betekenis van kaarten en beelden in de Ruimtelijke Verkenning 2023’ het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)

Nederland 2050 op de kaart: De functie en betekenis van kaarten en beelden in de Ruimtelijke Verkenning 2023

Kersten Nabielek (PBL)

Kaarten en ruimtelijke beelden zijn krachtige middelen om de inhoud van ruimtelijke visies en scenario's te communiceren en te bespreken met beleidsmakers, planners en het publiek. Scenarioprojecten worden toegankelijker wanneer ze visueel worden gepresenteerd door middel van kaarten en beelden, waardoor meer begrip ontstaat voor de ruimtelijke kenmerken en verschillen. Idealiter leidt de toepassing van de juiste visuele middelen uiteindelijk tot meer inclusieve en goed geïnformeerde discussies over mogelijke toekomst en ruimtelijke keuzes. In het voorjaar van 2023 publiceerde het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) de Ruimtelijke Verkenning 2023 met vier scenariokaarten en andere vormen van visualisaties die laten zien hoe Nederland er in 2050 uit zou kunnen zien. Na de publicatie werden de kaarten en beelden in diverse presentaties, werksessies en tentoonstellingen gepresenteerd en toegepast. In deze praktijkbespreking reflecteren we op de functie en de betekenis van kaarten en ruimtelijke beelden in verschillende fasen van de scenariostudie.

**Nederland 2050 op de kaart: De functie en betekenis van kaarten en
beelden in de Ruimtelijke Verkenning 2023**

*Praktijkbespreking van de scenariostudie 'Ruimtelijke Verkenning 2023' van het
Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)*

Kersten Nabielek (PBL)

Nederland 2050 op de kaart: De functie en betekenis van kaarten en beelden in de Ruimtelijke Verkenning 2023

Praktijkbespreking van de kaarten en beelden in de scenariostudie 'Ruimtelijke Verkenning 2023' van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)

Kersten Nabielek (PBL)

Inleiding

In de Ruimtelijke Verkenning 2023 (PBL 2023) heeft het PBL scenario's voor de inrichting van Nederland in 2050 ontwikkeld. De vier scenario's zijn: Mondiaal Ondernemend (een toekomstscenario waarin grote bedrijven de lead hebben), Snelle Wereld (de nog verder toegenomen digitalisering doet afstanden verdwijnen), Groen Land (veel ruimte voor de natuur) en Regionaal Geworteld (burgers nemen het initiatief in hun eigen leefomgeving). Voor elk scenario zijn op basis van ruimtelijke modellering en ontwerpend onderzoek gedetailleerde kaarten en ruimtelijke beelden van het bijbehorende Nederland van 2050 gemaakt (zie figuur 1). Deze scenariokaarten en beelden brengen in beeld welke gevolgen verschillende keuzes hebben.

Figuur 1: Conceptuele kaarten van de vier scenario's van de Ruimtelijke Verkenning 2023

Scenario's voor visievorming

De ruimtelijke scenario's van het PBL laten zien dat de transitie, in combinatie met andere, meer vertrouwde opgaven, er onder verschillende omstandigheden en op basis van verschillende normatieve uitgangspunten anders uit kunnen zien. Ze brengen daarmee de ruimtelijke voorwaarden in beeld voor verschillende beleidsopties en geven de mogelijke ruimtelijke effecten weer van enkele belangrijke keuzes. Naast keuzemogelijkheden zijn er elementen die in alle vier scenario's overeenkomen; deze

noemen we robuuste elementen. Zowel de verschillen als de overeenkomsten bieden bruikbare informatie voor visievorming en de aansturing van transitie in het leefomgevingsbeleid.

Over de meerwaarde van kaarten en beelden in de scenariostudie

De vier scenario's in de Ruimtelijke Verkenning 2023 hebben beleidsmakers en planners in staat gesteld om de voordelen, nadelen en mogelijke conflicten van ruimtelijke keuzes te begrijpen, te verkennen en te bespreken. Kaarten en ruimtelijke beelden speelden een belangrijke rol tijdens het ontwikkelingsproces van de scenario's en waren cruciaal bij presentaties en werksessies na publicatie. Kaarten, met hun vermogen om ruimtelijke relaties en patronen over te brengen, zijn krachtige hulpmiddelen bij het ontwikkelen van ruimtelijke scenario's en bij het communiceren en bespreken van de inhoud van de gegeven scenario's met beleidsmakers, planners en het publiek (Salewski 2012; Metz 2020, Dammers et al 2025).

In deze praktijkbespreking beschrijven we hoe de scenario's en bijbehorende scenariokaarten werden ontwikkeld door een multidisciplinaire en participatieve aanpak toe te passen en door ruimtelijke modelleringstechnieken te combineren met creatieve methoden van ontwerpend onderzoek. Bovendien gaat deze beschrijving in op de verschillende functies die de kaarten hadden tijdens de onderzoeksfase, in de publicatiefase en in de toepassing in werksessies in beleidsprocessen. In een vroeg stadium van het scenarioproject werden schetskaarten voor de vier scenario's getekend met kleurpotloden bovenop gedrukte basiskaarten van het land. Deze eerste ruwe schetskaarten hielpen om elementaire ruimtelijke ontwikkelingen en kenmerken met betrekking tot de verhaallijnen van de scenario's over te brengen tijdens bijeenkomsten. Met betrekking tot de scenariokaarten was het de ambitie om vier integrale kaarten te maken van hoe het landgebruik van Nederland er in 2050 uit zou kunnen zien. De uitdaging bij het maken van de kaarten was echter om de juiste balans te vinden tussen de bruikbaarheid van de kaarten voor regionale en lokale beleidsmakers en planners en de leesbaarheid voor nationale beleidsmakers en het publiek (Nabielek et al 2024). Daarom werd besloten om twee soorten kaarten te maken: gedetailleerde kaarten en conceptuele kaarten (zie figuur 2a en figuur 2b). Naast de kaarten zijn voor de Ruimtelijke Verkenning 2023 ook lokale gebiedsuitwerkingen en sfeerbeelden geproduceerd. Hieronder worden de verschillende vormen van kaarten en ruimtelijke beelden in meer detail beschreven.

Gedetailleerde kaarten

Na de eerste fase met schetskaarten werden gedetailleerde kaarten gegenereerd op basis van GIS-gebaseerde ruimtelijke modellering door toepassing van de modellen RuimteScanner (PBL) en het Model for Nature Policy (WUR). In een volgende stap werden de gedetailleerde kaarten verrijkt, bewerkt en grafisch gestileerd door een team van stedenbouwkundigen om beter leesbare kaarten te maken (zie figuur 2.a). Naast de gedrukte publicatie werden de gedetailleerde kaarten beschikbaar gesteld op een interactieve website met een kaartviewer.

Conceptuele kaarten

Na de productie van de gedetailleerde kaarten maakten de ontwerpers een sterk vereenvoudigde en gestileerde versie van de kaarten. Deze conceptuele kaarten hebben een meer iconisch karakter en tonen alleen de belangrijkste ruimtelijke elementen (zie figuur 2.b), waardoor ze gemakkelijker te lezen zijn. De conceptuele kaarten waren belangrijke 'communicatiemiddelen' om de aandacht te trekken van beleidsmakers, planners en andere geïnteresseerde partijen, waaronder het bredere publiek.

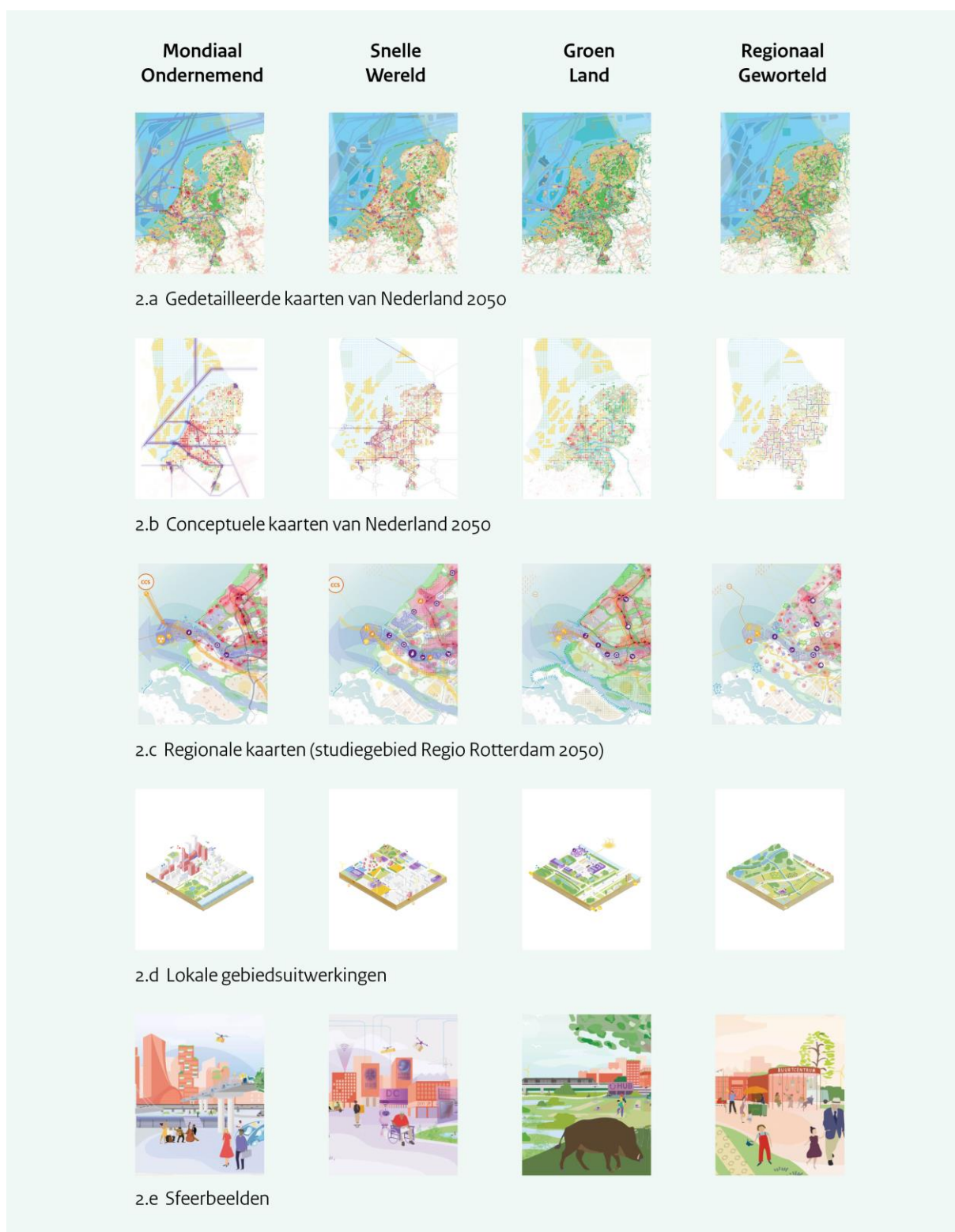

Fig. 2 Verschillende vormen van kaarten en visualisaties in de Ruimtelijke Verkenning 2023, bron: PBL en PosadMaxwan

Regionale kaarten

De regionale kaarten zijn het resultaat van workshops met regionale beleidsmakers en planners in twee casestudieregio's. Tijdens deze regionale workshops werden voorlopige resultaten van ruimtelijke modellering van toekomstige verstedelijking gebruikt als basis voor (ontwerp)onderzoek naar de

regionale studiegebieden. Na de sessies werden de resultaten vertaald in conceptuele regionale kaarten in vereenvoudigde vorm (zie figuur 2.c).

Lokale gebiedsuitwerkingen

De lokale gebiedsuitwerkingen bieden een eenvoudige manier om te begrijpen hoe verschillende soorten gebieden (stadscentrum, stadsrand, industriegebied en landelijk gebied) eruit kunnen zien in elk van de scenario's (zie figuur 2.d). Deze illustraties zijn nuttig voor ruimtelijke en stedenbouwkundigen en kunnen worden gebruikt als basis voor lokale en regionale uitwerkingen.

Sfeerbeelden

Kaarten zijn het traditionele communicatiemiddel van ruimtelijke planners. Voor niet-deskundigen zijn ze echter vaak moeilijk leesbaar en moeilijk te vergelijken. Het meest toegankelijk voor het bredere publiek zijn sfeerbeelden, illustraties, collages of video's. Ze maken veranderingen in de dagelijkse leefomgeving het duidelijkst zichtbaar (Platform Ontwerp NL 2024). De sfeerbeelden van de Ruimtelijke verkenning laten zien hoe de wereld er in de toekomst uit zou kunnen zien volgens de verschillende scenario's (zie figuur 2.e). Deze illustraties brengen in één oogopslag de essentie van elk scenario naar voren en prikkelen de verbeelding van beleidsmakers, ruimtelijke experts en het bredere publiek.

Kaarten en beelden als verbindend communicatiemiddel

De kaarten en ruimtelijke beelden hadden verschillende functies in verschillende fasen van het project. Ten eerste dienden de kaarten als communicatiemiddel tijdens de ontwikkeling van de scenario's en voor de publicatie van het project; en ten tweede dienden de kaarten als *boundary object* (grensobject) in workshops met beleidsmakers, planners en andere stakeholders. Als grensobject kunnen de kaarten een gemeenschappelijke basis vormen voor betrokken belanghebbenden, zoals academici, beleidsmakers en professionals met verschillende achtergronden, waarden en belangen (Star 2010). Kaarten en afbeeldingen helpen om co-creatie en participatie in complexe beleids- en planningsprocessen te bevorderen. Terwijl gedetailleerde kaarten bruikbaar en relevant zijn voor ruimtelijke planners en deskundigen die betrokken zijn bij ruimtelijke planningsprocessen, worden conceptuele kaarten en straatbeelden universeel begrepen en kunnen ze dienen als een gedeeld referentiepunt dat sectorale en interdisciplinaire barrières overschrijdt. Als zodanig hebben kaarten en afbeeldingen een belangrijke functie om effectieve communicatie tussen planners, beleidsmakers en burgers te vergemakkelijken en daarmee participatieprocessen te ondersteunen.

Referenties

- Dammers E, Kuiper R, Nabielek K, & Pols L (2025) Scenario's voor beleidsvisies: een handreiking. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Metze T (2020) Visualization in environmental policy and planning: a systematic review and research agenda. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 22(5), 745-760
- Nabielek K, Hamers D & Kuiper R (2024) Spatial Scenarios As A Tool For Future-Proof Spatial Planning In The Netherlands, proceedings of the AESOP Annual Congress 2024): 2320-2333
- PBL (2023) Vier scenario's voor de inrichting van Nederland in 2050. Ruimtelijke Verkenning 2023. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Platform Ontwerp NL en betrokken auteurs (2024) Ontwerp NL. Ontwerpend Onderzoek WHAT-IF Nederland 2100. Programma Mooi Nederland
- Salewski C (2012) Dutch New Worlds, Scenarios in Physical Planning and Design in the Netherlands, 1970-2000. 010 uitgevers, Rotterdam.
- Star SL (2010) This is Not a Boundary Object: Reflections on the Origin of a Concept. *Science, Technology, & Human Values*, 35(5), 601-617, <https://doi.org/10.1177/0162243910377624>